

IŠVADA

2017 m. lapkričio 8 d.

Vilnius

Dėl Seimo Peticijų komisijos sprendimo

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija (toliau – Komisija) 2017 m. lapkričio 8 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Danutės Palaimienės peticiją „Dėl Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo“ ir priėmė sprendimą atmesti joje pateiktą pasiūlymą papildyti Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą nuostatomis, reglamentuojančiomis netyčinių nusikaltimų padarytos žalos kompensavimo tvarką ir užtikrinti, kad nukentėjusiesiems padarytą žalą privalėtų atlyginti valstybė, jeigu nusikaltimą padaręs asmuo yra nemokus ir žalos neatlygina.

Komisija šį sprendimą priėmė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateiktą nuomonę ir manydama, kad numaćius galimybę kompensuoti žalą, patirtą dėl netyčinių nusikaltimų, išmokoms reikėtų didelių papildomų finansinių sąnaudų. Manytina, kad šiuo atveju turėtų būti atidžiai ir kruopščiai įvertinta esama Lietuvos Respublikos finansinė padėtis ir jos realios galimybės prisiimti tokio pobūdžio finansinę prievolę, taip pat būtina atidžiai įvertinti ir tokios galimos priemonės proporcingumo siekiamo rezultato atžvilgiu taip pat ir galimų piktnaudžiavimų slėpti savo turtinę padėtį klausimą.

Įgyvendinant 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvą 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms (toliau – Direktyva), buvo priimtas Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas (toliau – Įstatymas), kurio 12 straipsnyje nustatyta, kad Teisingumo ministerija įgyvendina specialiąją Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo (toliau – Fondas) programą, kurios tikslas – užtikrinti *smurtiniais nusikaltimais* padarytos žalos kompensavimą pagal šį įstatymą. Smurtinio nusikaltimo sąvoka yra apibrėžta minėto įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje – tai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) numatyto nusikaltimo požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė arba sunkiai ar nesunkiai sutrikdyta jo sveikata, arba apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui požymių turinti veika. Smurtiniu nusikaltimu nelaikoma BK numatyto nusikaltimo požymių turinti veika, kuria žmogui buvo sukeltas fizinis skausmas, kuria žmogus buvo nežymiai sužalotas ar trumpam susargdintas. Baigtinis Smurtinių nusikaltimų, dėl kurių padaryta žala kompensuojama, sąrašas (toliau – Sąrašas) buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. kovo 20 d. įsakymu Nr. 1R-88 ir šiuo metu į jį yra įtrauktos 57 nusikalstamos veikos. Be to, Įstatymu,

priklausomai nuo padaryto nusikaltimo sunkumo, yra nustatytas valstybės kompensuojamos žalos dydžių ribos nuo 2280 Eur iki 3800 Eur už patirtą turtinę žalą ir nuo 3040 iki 4560 Eur už patirtą neturtinę žalą.

Pažymėtina, kad Direktyva įpareigoja visas Europos Sąjungos valstybes nares nuo 2005 m. liepos 1 d. užtikrinti jų teritorijose tyčiniiais smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos teisingą ir tinkamą kompensavimą. Be to, 1983 m. Europos konvencijoje dėl kompensacijos smurtinių nusikaltimų aukoms taip pat yra numatyta, kad valstybė privalo kompensuoti dėl tyčinių smurtinių nusikaltimų patirtus nuostolius, jei nukentėjusysis miršta, jam padaromas sunkus kūno sužalojimas arba sutrikdoma sveikata. Nors tarptautinės teisės aktai nedraudžia valstybei nustatyti platesnį nusikaltimų ar sąlygų kompensacijai iš valstybės gauti sąrašą, t. y. kompensuoti ne tik tyčiniiais smurtiniais nusikaltimais padarytą žalą, tačiau šio klausimo sprendimas priklauso nuo valstybės finansinės padėties ir šiam tikslui skiriamų asignavimų iš valstybės biudžeto dydžio.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo ministerijai skiriamų asignavimų smurtiniais nusikaltimais padarytai žalai kompensuoti dydis nuolatos auga: 2013 m. buvo skirta 615 tūkst. Eur, 2014 m. – 817,5 tūkst. Eur, 2015 m. – 998,4 tūkst. Eur, 2016 m. – 1002 tūkst. Eur, 2017 m. – 1099 tūkst. Eur. 2009 metais priėmus naują Įstatymo redakciją ir išplėtus nusikaltimų, kuriais padaryta žala kompensuojama, skaičių bei padidinus kompensacijų dydžius didėjo lėšų, kurios buvo išmokamos smurtinių nusikaltimų aukoms, poreikis.

Šiuo metu yra parengta nauja Įstatymo redakcija, tačiau joje nėra numatyta galimybė kompensuoti netyčiniiais nusikaltimais padarytą žalą. Rengiant Įstatymo projektą buvo analizuojama galimybė išplėsti nusikalstamų veikų, dėl kurių padarymo valstybė kompensuoja žalą, sąrašą. Tačiau įvertinus nusikalstamų veikų statistiką, remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pateiktais duomenimis, matyti, kad 2014 m. tokių nusikaltimų buvo padaryta 9564, 2015 m. – 9293, 2016 m. – 8433. Taigi, kompensavus žalą už 2016 m. padarytus nusikaltimus ir įvertinus, kad su prašymais kompensuoti žalą kreipiasi apie 50 procentų nukentėjusiųjų, papildomai reikėtų apie 10 milijonų eurų.

Norint kompensuoti už nusikaltimus, susijusius su kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimais, lėšų poreikis taip pat ženkliai padidėtų. Lietuvos automobilių kelių direkcijos skelbiamais duomenimis Lietuvoje 2014 m. įvyko 3255 eismo įvykiai, kurių metu žuvo 267 žmonės ir buvo sužeista 3785 žmonės, 2015 metais įvyko 3033 eismo įvykiai, kurių metu žuvo 242 žmonės, sužeista 3594 žmonės, 2016 m. įvyko 3280 eismo įvykių, žuvo 188 žmonės, buvo sužaloti 3875 žmonės. Dalytina išvada, kad jeigu būtų priimti Įstatymo pakeitimai, numatantys galimybę valstybės lėšomis kompensuoti žalą, padarytą ir šiais nusikaltimais, maksimalus papildomas lėšų poreikis (įvertinus, kad dėl žalos kompensavimo kreipiasi apie 50 procentų nukentėjusių asmenų)

dėl žuvusių asmenų sudarytų apie 450 tūkstančių eurų turtinei žalai ir daugiau kaip 500 tūkstančių eurų neturtinei žalai kompensuoti, dėl sužalotų asmenų (darant prielaidą, kad visiems nukentėjusiems buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas) daugiau kaip 4 milijonai eurų turtinei žalai ir 5,5 milijonų eurų neturtinei žalai kompensuoti.

Kartu pažymėtina, kad dėl eismo įvykių patirtos žalos atlyginimo sąlygos bei tvarka yra reglamentuota Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme, kurio 13 straipsnyje nustatyta, kad nukentėjęs trečiasis asmuo pretenziją dėl padarytos žalos gali pateikti atsakingam už padarytą žalą asmeniui, tiesiogiai Europos Sąjungos valstybės narės ar užsienio valstybės draudimo įmonei, apdraudusiai kaltininko civilinę atsakomybę, atsakingo draudiko atstovui pretenzijoms nagrinėti arba – šio įstatymo 17 ir 18 straipsniuose nurodytais atvejais – Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biurui ar jo atstovui. Taigi, asmenys, nukentėję dėl eismo įvykio, turi teisę gauti tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimą šio įstatymo nustatyta tvarka.

Parengtame projekte siūloma plėsti asmenų, turinčių teisę gauti kompensaciją, ratą numatant, kad pagal šį įstatymą taip pat kompensuojama žala, padaryta nepakaltinamų, ribotai pakaltinamų asmenų ar asmenų, kuriems po nusikalstamos veikos padarymo sutriko psichika ir dėl to jie negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti. Šiais pakeitimais bus užtikrintas tinkamas 1983 m. Europos konvencijos dėl kompensacijos smurtinių nusikaltimų aukoms ir 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvos 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms įgyvendinimas. Priėmus siūlomus pakeitimus valstybės biudžeto lėšų poreikis taip pat padidės.

Lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis matyti, kad jose smurtinis nusikaltimas yra apibrėžtas siauriau, pavyzdžiui, Liuksemburge nusikaltimas turi būti sukėlęs aukos mirtį arba nuolatinį neveiknumą, arba visišką negalią dirbti vieną ar daugiau mėnesių, Čekijoje kompensacija išmokama tik dėl nužudymo ir sveikatos sutrikdymo, kurio skausmo lygis pagal valstybės nustatytą taškų skaičiavimo mechanizmą, sudaro ne mažiau kaip 100 taškų. Ispanijoje smurtinis nusikaltimas apibrėžiamas kaip mirtis, sunkus kūno sužalojimas arba sunkus fizinės ar psichinės sveikatos sutrikdymas.

Pažymėtina, kad pastaruoju metu formuojama Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, kvalifikuojant nusikaltimus padarius eismo įvykį. 2015 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, formuodama vienodą teismų praktiką, priėmė nutartį, kurioje eismo įvykį, kai žuvo trys žmonės, sukėlęs asmuo buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą pagal Lietuvos Respublikos sukėlęs baudžiamąjį kodekso 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą. Tokiu būdu šis nusikaltimas yra smurtinis nusikaltimas, už kurį yra numatyta kompensacija.

Peticijų komisija, vadovaudamasi Peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalies ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų 28 punktu, siūlo Seimo seniūnų sueigai įtraukti į Lietuvos Respublikos Seimo rudens sesijos darbotvarkę protokolinio nutarimo dėl Peticijų komisijos sprendimo dėl Danutės Palaimienės peticijos projektą.

PRIDEDAMA:

1. Danutės Palaimienės peticijos kopija, 3 lapai.
2. Teisingumo ministerijos 2017-10-17 raštas, Nr.(1.23)7R-7893 4 lapai.
3. Išrašas iš Seimo Peticijų komisijos 2017 m. lapkričio 8 d. posėdžio protokolo Nr. 250-P-21, 1 lapas.
8. Lietuvos Respublikos Seimo protokolinio nutarimo projektas, 1 lapas.

Komisijos pirmininkas

Petras Čimbaras